

ЛАТИНО-CYRILLICA (КИРИЛИЧНО-ЛАТИНСЬКІ ГРАФІЧНІ ГІБРИДИ НА ПЛАКАТАХ І ВИВІСКАХ ЛЬВОВА)

Андраш Золтан

Загальновідомо, що у минулому для фіксування українських текстів на письмі користувалися не тільки кирилицею, але часом також і латиницею.

Латиномовні документи останніх галицько-волинських князів збереглися з першої половини XIV ст.,¹ але напевна вже в XIII ст. латинську канцелярію мав король Данило Галицький.² У XVI–XVII ст. спостерігаються випадки використання латиниці також у ділових документах, писаних староукраїнською мовою.³

У першій половині XIX ст. у Галичині поважно дебатовалася ідея запровадження латинського алфавіту для українського письма. У 1833 році Вацлав з Олеска видав у Львові збірку польських і руських пісень, де руські (тобто українські в сучасній термінології) пісні публікувалися польською латиницею.⁴

Цю ідею підтримав роком пізніше також Йосиф Лозинський у статті «О wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego».⁵ У наступному році такою же польською латиницею він опублікував у Перемишлі свою етнографічну працю «Ruskoje wesile».⁶ На відміну від

¹ Див. Срезневский, И.И., *Древние памятники русского письма и языка (X–XIV веков): Общее повременное обозрение*. Изд. 2-е. СПб., 1882, 177; Крип'якевич, І.П., *Галицько-волинське князівство*. Київ, 1984, 144. Пор. Ісаєвич, Я.Д., *Мовний код культури*. – В кн.: Ісаєвич, Я.Д. (голов. ред.), *Історія української культури у п'яти томах, т. 2: Українська культура XIII – першої половини XVII століть*. Київ: Наукова думка, 2001, 192.

² Пор. Ісаєвич, Я., *До історії титулатури володарів у Східній Європі*. Препринт статті із збірника: *Княжа доба. Історія і культура, 2*. Львів, 2008, 9–11.

³ Див. Martel, A., *La langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche*. Lille, 1938.

⁴ Waclaw z Oleska, *Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego*. We Lwowie, 1833.

⁵ „Rozmaitości” (Lwów), 1834, № 29.

⁶ *Ruskoje wesile, opysanoje czerez J. Łozińskoho*. W Peremyszły, 1835.

спроб 1830-х років, коли з ініціативою увести латиницю виступили представники місцевої української інтелігенції, у 1859 році у Відні, в урядовій друкарні була опублікована брошура чеха Йосифа Іречека, в якій пропонувалося увести латинську графіку для «руської мови».⁷ Це свідчить про те, що в австрійських урядових колах серйозно зважували цю можливість.

Спроби запровадження латинського алфавіту для «руського» (українського) письма мали місце також і в Угорщині. Вже в XVIII ст. в зв'язку з урбаріальною реформою Марії Терезії відповіді руськомовних селян на питання опитувачів записували угорським варіантом латиниці.⁸ Першою «руською» книжкою, яка була надрукована угорською латиницею, був буквар (молитвеник) пароха з Великої Копені (угорськ. Felsőveresmart) Андрія Поповича «Virnöj anhel» у 1852 році.⁹

Спроба застосувати латиниці до сучасної української мови мала місце і в ХХ ст. У 1923 році з пропозицією ввести латиницю виступив письменник Сергій Пилюпенко,¹⁰ яку повторив на харківській правописній конференції 1927 р., де – за словами Олекси Синявського – «особливо довго дебатовано питання про те, чи не перейти на латинський алфавет», але «кінець-кінцем, після бурхливих і зтяжних дебатів, за введення латинки замість дотеперішньої латинізованої кирилівки, голосувало лише 3».¹¹

Однак треба зазначити, що ми і тепер маємо офіційний латинський варіант українського письма, хоча переважно тільки у практиці

⁷ *Über den Vorschlag das Ruthenische mit lateinischen Schriftzeichen zu schreiben.* Im Auftrage des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht verfasst von Joseph Jireček. Wien, 1859.

⁸ Див. Удварі, Іштван, *Русинські джерела урбарської реформи Марії Терезії.* Nyíregyháza, 1999.

⁹ Popovics, András, *Virnöj anhel.* Buda, 1852. Пор. *Загальна бібліографія Подкарпаття.* Зложили Лелекач, Н., Гарайда, Й. = *Kárpátalja általános bibliográfiája.* Összeállították Lelekács, Miklós és Harajda, János. Унгварь, 1944 (Факс. вид.: Ужгород, 2000), № 1139.

¹⁰ Pylypenko, Serhij, *Odvertij lyst di vsix, xto cikavyt'sja cijeju spravoju.* – «Червоний шлях», 1923, № 6–7, 267–268.

¹¹ Див. Німчук, В.В. – Пуряєва, Н.В. (упор.), *Історія українського правопису XVI–XX століття: Хрестоматія.* Київ, 2004, 442–443.

міжнародних контактів (наприклад транслітерація імен у паспортах українських громадян).¹²

У містах України спостерігається спонтанний процес часткової латинізації українського письма – без знання латинки орієнтуватися в місті важко або, навіть, неможливо.

Знаючи одну тільки кирилицю, у Львові в «рай», тобто в «ПА-РАД'is» не ввійдеш і ніколи не дізнаєшся, чим торгують у магазині БатаРейка або у крамниці «Сувеніри» і не зможеш прочитати назви імідж студії «miledi», ні ресторану «Alpasa».

Є у Львові фірми малі й великі, консервативні й модерні, як, наприклад, патріотичний «Джовані», який користується на своїй вивісці тільки кирилицею. Задовольняються кирилицею також стоматологічна клініка «Естетик дент» або бар «Біг Бургер» і туристична агенція «Смайл», хоча праслов'янське походження цих останніх назв також не стовідсотково певне.

Навпаки космополітичний «Епісо» знає тільки латинку. Мережа аптек «D. S.» існує також лише в латинському варіанті, як і львівське пиво «Stare Misto».

Є й фірми, що вагаються, вони удають, що вірні кирилиці, але водночас не байдужі до латинки. Ці хитрі фірми використовують, наприклад, ту обставину, що форми кириличної букви Д та латинської літери D, написані курсивом, збігаються: *Д = D*. Тому курсивне *Di-* в назві салону меблів «Діваль» або курсивне *De* в назві ресторанів «De Манджаро» й «De Манджарик» треба уважати за «троянського коня» латинки.

Є фірми, які прямують до повної рівноваги, тобто пишуть свою назву латинськими й кириличними літерами однакової величини, як, наприклад, піцерія «Челентано/Celentano» (хоча запис головного їхнього продукту – піци – подано тільки латинкою: «Pizza»), або новий суши-бар/sushi bar «Сушия» на Соборній площі, або «Лі Купер джинс/Lee Cooper jeans», або «Нота бене/Nota bene», або ювелірна галерея «Луїдор/Louis d'Or».

¹² Див. *Ukrainian-English transliteration table*. <<http://www.rada.gov.ua/translit>> (24.11.2010).

Банки й казино також прямують до рівноваги: «Універсал Банк/Universal Bank», «Терра Банк/Terra Bank».

Певні фірми дають також кириличний варіант своєї назви, але меншими літерами: «COLIN'S/КОЛІНС», «pruchnik/прухнік», або ще меншими: «SWATCH/СВОТЧ», «MOBILE PLAZA/МОБАЙЛ ПЛАЗА».

Здається, McDonald's допускає кириличний варіант своєї назви (*МакДональдз*) тільки в українській синтагмі: «у МакДональдз», але аристократична Nokia не терпить кириличної форми навіть в українському реченні: «100 грн. на наступний Nokia».

Усе ж тенденцію до латинізації української графіки спостерігаємо не тільки в діяльності агресивних закордонних фірм, але також у самих мирних львів'ян. Можна навіть вказати на центр поширення цього явища на лані Львова – воно розташоване у глухому куті в кінці вулиці Вірменської. Ось тут навіть найпростіші українські слова пишуть латинкою. Для кого? Очевидно, для українців. На вивісці книгарні тут пишуть просто: КНУНУ, на вивісці галереї: GALEREIA. На стіні дому № 33 назву вулиці пишуть також латинкою: *Vul. Virmen'ska 33*. На стіні на спеціальній табличці зазначено, що *nebo* (тобто *sky*) починається ще не тут, а на 12 м вище.

Отже, у Львові починається «простий life:»), «вільний life:»), коли всі пишуть, як хочуть, навіть ... EGOЇСТИ.¹³

¹³ Фотодокументацію всіх прикладів див. у презентації: <<http://sites.google.com/site/zoltandr/lviv>>.